

Руслана І. Жовновач

ЗАДОВОЛЕННЯ ПОТРЕБ СПОЖИВАЧА ЯК ОСНОВА ПЛАНУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО МАШИНОБУДУВАННЯ

У статті обґрунтовано необхідність дослідження впливу споживачів сільськогосподарської техніки на діяльність виробника. Визначено необхідні умови нарощення конкурентоспроможності підприємств сільськогосподарського машинобудування, виходячи з інтересів виробників та потреб і можливостей споживачів. Враховано найбільш вагомі чинники впливу на рішення споживачів щодо придбання сільськогосподарської техніки при плануванні комплексу заходів із забезпечення конкурентоспроможності підприємств сільськогосподарського машинобудування.

Ключові слова: конкурентоспроможність підприємства; сільськогосподарське машинобудування; посівна техніка; потреби споживача; планування.

Форм. 1. Рис. 3. Табл. 1. Літ. 21.

Руслана И. Жовновач

УДОВЛЕТВОРЕНИЕ НУЖД ПОТРЕБИТЕЛЕЙ КАК ОСНОВА ПЛАНИРОВАНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО МАШИНОСТРОЕНИЯ

В статье обоснована необходимость исследования особенностей влияния потребителей сельскохозяйственной техники на деятельность производителей. Определены необходимые условия наращивания конкурентоспособности предприятий сельскохозяйственного машиностроения, исходя из потребностей и возможностей потребителей. Учтены наиболее весомые факторы влияния на решения потребителей о приобретении сельскохозяйственной техники в ходе планирования комплексных мероприятий по обеспечению конкурентоспособности предприятий сельскохозяйственного машиностроения.

Ключевые слова: конкурентоспособность предприятия; сельскохозяйственное машиностроение; посевная техника; потребности потребителя; планирование.

Ruslana I. Zhovnovach¹

SATISFACTION OF CONSUMERS' DEMAND AS THE BASIS FOR PLANNING COMPETITIVENESS OF AGRICULTURAL MACHINERY ENTERPRISES

The article substantiates the need to study the impact of consumers on the activities of agricultural machinery producers. Necessary conditions for the competitiveness increase of agricultural machinery derived from the interests of producers and consumers' needs and opportunities are determined. The most important factors influencing consumers' decision to purchase agricultural machinery in the planning of their set of measures to ensure the competitiveness of agricultural machinery enterprises should be taken into account.

Keywords: enterprise competitiveness; agricultural machinery; seeding equipment; consumer demand; planning.

Постановка проблеми. Глобалізація економіки та вступ України до СОТ висувають більш жорсткі вимоги до системи управління конкурентоспромож-

¹ Kirovograd National Technical University, Ukraine.

ністю українських підприємств сільськогосподарського машинобудування. Із збільшенням складності та динамічності ринкового середовища особливої актуальності набуває проблема орієнтації виробників сільськогосподарської техніки на споживача. У ринкових умовах саме врахування потреб, фінансових можливостей та інтересів споживача є важливою складовою ефективної діяльності господарюючих суб'єктів. Крім того, потреби та можливості аграріїв є складовими компонентами всього комплексу маркетингу підприємств сільськогосподарського машинобудування: від його товарної і цінової до збутової та комунікаційної політик. Наразі лише тим підприємствам, що спромоглися організувати свою діяльність на засадах клієнтоорієнтованого управління, вдалося зберігти або розширити конкурентні позиції на цільовому ринку й збільшити обсяги збуту продукції. Таким чином, планування конкурентоспроможності підприємств сільськогосподарського машинобудування має здійснюватись на основі формування прогнозу цін та обсягів реалізації продукції, побудованого на всебічному аналізі ринкових тенденцій та з урахуванням потреб і можливостей споживачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам дослідження споживчого впливу на конкурентоспроможність підприємств присвячено численні праці зарубіжних та вітчизняних науковців, серед яких варто виділити роботи Л. Балабанової [3], А. Воронкової [5], Ф. Котлера [19], Ж.-Ж. Ламбена [20], М. Портера [21], Р. Фатхутдинова [15] та ін. Окремі аспекти задоволення потреби аграріїв у продукції підприємств вітчизняного сільськогосподарського машинобудування висвітлено в роботах І. Голубенко [7], П. Коренюка [7], В. Кравчука [8; 9], Т. Цеми [17] та інших. Проте внаслідок складності цієї проблеми в невизначених умовах ринкової економіки значна кількість питань залишається невирішеною. Так, відсутність механізмів обґрунтування обсягів виробництва сільськогосподарської техніки, які мають базуватися на взаємозв'язку потреби у матеріально-технічному забезпеченні сільськогосподарських виробників та їхніх фінансових можливостей, обумовлює необхідність подальшого поглиблення теоретичних і практичних напрацювань у сфері планування конкурентоспроможності підприємства сільськогосподарського машинобудування.

Мета дослідження полягає у вивченні та розвитку теоретичних та практичних аспектів планування конкурентоспроможності підприємства, виходячи з інтересів виробників та споживачів сільськогосподарської техніки.

Основні результати дослідження. Дослідження ринку сільськогосподарського машинобудування дає підстави для переконання в тому, що процес планування конкурентоспроможності підприємств-виробників посівної техніки є надзвичайно складним і залежить від багатьох чинників. Одним із найбільш вагомих чинників впливу на планування діяльності виробника є поведінка споживачів, адже саме від уподобань споживачів залежить вибір на користь того чи іншого підприємства та його продукції. Таким чином, орієнтація на клієнта є запорукою успішного функціонування і забезпечення конкурентоспроможності підприємства та його продукції.

Планування конкурентоспроможності підприємства сільськогосподарського машинобудування передбачає, що при визначенні необхідного обсягу

виробництва техніки для агропромислового комплексу, підприємства спираються на потреби сільгоспвиробників. Основним завданням має бути досягнення узгодження інтересів підприємства з інтересами споживачів, за рахунок чого, з урахуванням особливостей діяльності підприємства, забезпечується отримання прибутку, завоювання цільової частки ринку та досягнення необхідного рівня конкурентоспроможності виробників посівної техніки та їхньої продукції. Отже, перед виробниками сільськогосподарської техніки постає проблема спонукання споживачів до повторних покупок, а також, відповідно, до фаз життєвого циклу товару і цінової політики підприємства, поширення товару серед нових груп покупців.

Саме тому, орієнтуючись на клієнта, при плануванні конкурентоспроможності підприємства виробникам сільськогосподарської техніки, перш за все, необхідно враховувати і співставляти потреби та фінансові можливості покупців. Виробники сільськогосподарської техніки при плануванні обсягів виробництва та реалізації мають враховувати:

1. Загальну площу сільськогосподарських угідь.
2. Технологічну потребу в сільськогосподарській техніці.
3. Наявність сільськогосподарської техніки у господарствах та потребу в її оновленні.
4. Можливості споживачів щодо придбання сільськогосподарської техніки.

Так, наприклад, виробники посівної техніки при плануванні обсягів реалізації мають також враховувати загальну площу сільськогосподарських угідь. Очевидним є той факт, що при зростанні площі сільськогосподарських угідь збільшується потреба в технічному оснащенні. Динаміка зміни посівних площ сільськогосподарських культур та обсягів виробництва посівної техніки в Україні за період 2008–2012 рр., наведена на рис. 1, наочно демонструє безпосередню залежність між цими двома показниками.

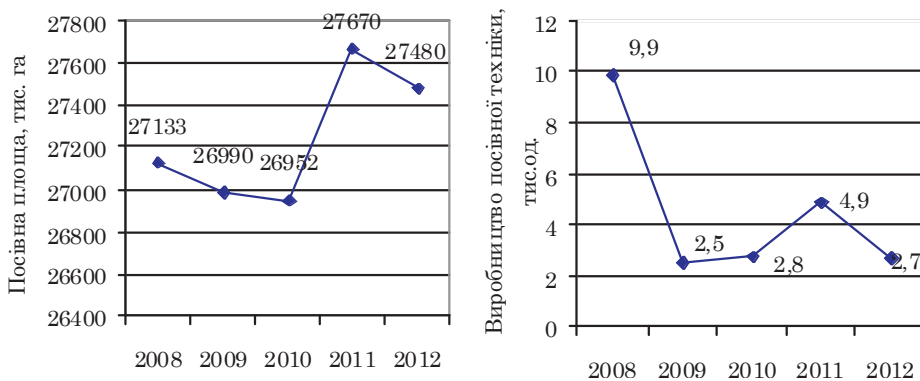

Рис. 1. Динаміка зміни посівних площ та обсягів виробництва посівної техніки в Україні в 2008–2012 рр., побудовано на основі [4; 11; 12; 14]

Технологічну потребу у сільськогосподарській техніці можна визначити за допомогою запропонованої групою авторів [9] методології розрахунку, яка передбачає визначення необхідної кількості техніки в еталонних одиницях.

Структурно-логічна схема визначення потреби в технічних засобах, розроблена на підставі багаторічних результатів випробування з урахуванням результатів оброблення даних про продуктивність і якість роботи агрегатів у різних ґрунтокліматичних зонах, представлена на рис. 2.

Процес відновлення і нарощування обсягів виробництва посівної техніки безпосередньо залежить від її наявності та руху в аграрному секторі економіки. Спрацьованість матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств та використання фізично і морально застарілої техніки є одним з основних чинників щорічних втрат врожаю на 16–24% [8, 4]. Визначальна роль наявності посівної техніки у технологічному циклі виробництва більшості сільськогосподарських культур зумовлюється чітким обмеженням оптимальних строків проведення посівних робіт за умов мінімальних втрат. Порушення цих строків може призвести до значних втрат врожаю. Тут особливого значення набувають такі технологічні операції, як основна обробка ґрунту, внесення мінеральних та органічних добрив, підготовка ґрунту до сівби, захист ґрунтового покриву від згубного впливу водної та вітрової ерозії тощо. Група авторів [16] відзначають, що врожайність зернових культур у середньому на 38% залежить від строків їх посіву. За різних строків сівби для рослин складаються неоднакові умови для росту і розвитку. Наукові дослідження підтверджують те, що затягування посіву всіх сільськогосподарських культур у порівнянні з оптимальними строками призводить до значного недобору врожаю і втрат. Застарілість та зношеність сільськогосподарської техніки, а також низький рівень її технічних можливостей призводять до того, що чимала кількість господарств не мають можливостей здійснювати посів усіх сільськогосподарських культур в оптимальні строки. Як наслідок, аграрії втрачають близько 15% сільськогосподарської продукції та несуть збитки. Зважаючи на це, питання забезпечення сільськогосподарських підприємств технічними засобами є необхідною умовою їх виживання. У свою чергу підприємствам сільськогосподарського машинобудування при плануванні обсягів виробництва та збуту своєї продукції доцільно враховувати стан матеріально-технічної бази сільгоспвиробників. Аналіз забезпечення сільськогосподарських виробників посівною технікою та її рух протягом 2008–2012 рр. наведено в табл. 1.

Отримані дані свідчать, що кількість посівної техніки протягом 2008–2012 рр. щорічно поступово зменшувалася – від 84974 од. у 2008 р. до 70249 од. у 2012 р., у результаті чого відхилення склало 14725 од. продукції, або 17,33%. Отже, щорічно списується значна кількість техніки, зношену техніку використовують здебільшого для ремонту наявного машинно-тракторного парку, що не може не відбитися не тільки на вартості ремонту, але й на його якості, надійності відремонтованих на базі вузлів і агрегатів фізично застарілих сівалок та культиваторів, які відпрацювали свій строк. Придбання нової техніки за останні 3 роки відбувається не досить інтенсивно. Зношеність техніки українських аграрних компаній за різними видами техніки складає від 50 до 80%.

Таким чином, необхідною умовою підвищення конкурентоспроможності підприємств сільськогосподарського машинобудування є врахування можливостей споживачів щодо придбання сільськогосподарської техніки.

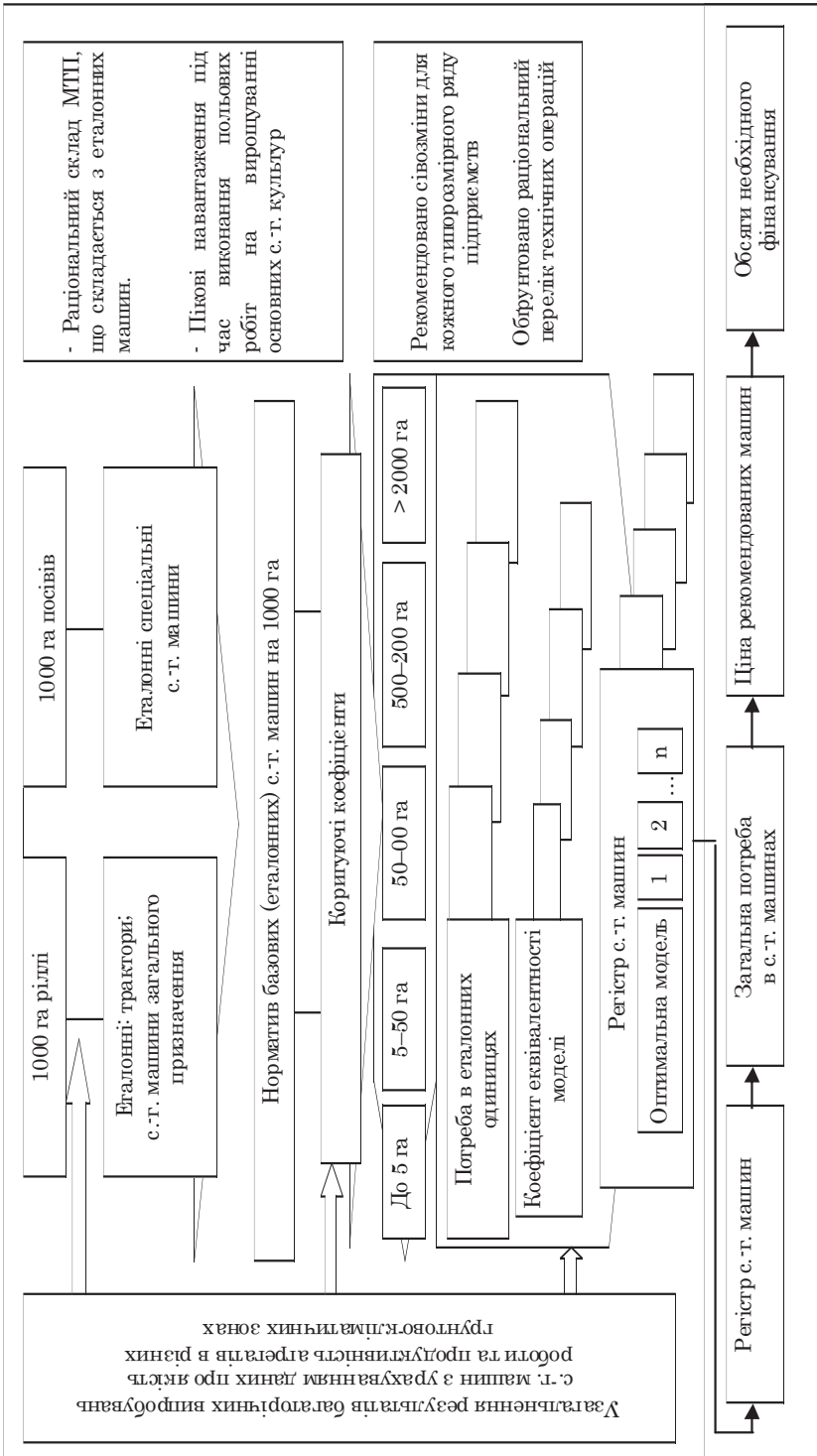

Рис. 2. Логіко-структурна схема визначення потреби в технічних засобах для рослинництва [9]

Таблиця 1. Рух посівної техніки в Україні протягом 2008–2012 рр. *

Назва показника	2008	2009	2010	2011	2012
Наявність на початок року, од.	84974	81185	73745	70643	70249
Вибуло протягом року, од.	9050	7239	5901	4824	5264
Надійшло протягом року, од.	5886	3861	4522	5446	5324
в т.ч. куплено, од.	3896	2268	3411	3599	3420
%	66,2	58,7	75,4	66,1	64,2
Наявність на кінець року, од.	81810	77807	72366	71265	70309

* складено на основі [4: 11; 12; 14].

Позитивними чинниками впливу на збільшення можливостей та потреби сільськогосподарських виробників відносно придбання посівної техніки є такі:

- зростання доходу від експорту сільськогосподарських основних культур;
- зростання доходу від реалізації основних сільськогосподарських культур на внутрішньому ринку;
- зростання обсягів фінансування сільського господарства згідно з державною програмою;

Чинниками, які негативно впливають на зростання обсягів придбання посівної техніки та культиваторів, можна вважати:

- підвищення вартості паливно-мастильних матеріалів;
- підвищення вартості мінеральних добрив.

Зростання доходу від реалізації основних сільськогосподарських культур на внутрішньому та зовнішньому ринках, по-перше, підвищує рівень прибутку та збільшує платоспроможність сільгоспвиробників, по-друге, мотивує їх до розширення своєї діяльності та спричиняє зростання попиту на продукцію. Високий попит на сільськогосподарські культури, в свою чергу, сприяє розширенню посівних площ цих культур та збільшенню потреби технічного оснащення сільгоспвиробників.

Відповідно до Закону України «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового розвитку» [1] придбання сільськогосподарської техніки передбачається за рахунок:

- часткової компенсації вартості складної сільськогосподарської техніки вітчизняного виробництва;
- державного лізингового фонду;
- довгострокових кредитів;
- кредитів комерційних банків;
- власних коштів.

Зростання обсягів фінансування сільського господарства згідно з державною програмою стимулює товаровиробників до збільшення обсягів та ефективності виробництва сільськогосподарської продукції. Необхідність державного фінансування зумовлена зниженням купівельної спроможності населення, що обмежує можливості підняття цін на сільськогосподарську продукцію; відставанням України від розвинутих країн за рівнем науково-технічного прогресу, передових технологій тощо; потребою в інвестиціях для підтримки родючості ґрунту; розривом сталих економічних і технологічних зв'язків між

різними сферами агропромислового комплексу [13, 17]. Саме тому врахування обсягів фінансової підтримки є важливим при оцінюванні можливостей придбання споживачами посівної техніки.

Державною програмою активізації розвитку економіки на 2013–2014 рр. [2] передбачено державні гарантії для організації виробництва передової сільгосптехніки на суму 1,5 млрд грн у 2013 р. і 3,5 млрд грн – у 2014 році. Крім того, відповідно до програми, до кінця 2014 р. сільськогосподарська техніка українського виробництва повинна займати до 20% відповідного ринку. Обсяги реалізації продукції українського АПК до кінця 2014 р. на внутрішньому ринку повинні зрости на 25%. Також пропонується сконцентрувати зусилля уряду на зниженні державного втручання і зміцненні ролі ринкових механізмів у регулюванні діяльності суб'єктів господарювання.

На програми лізингу вітчизняної сільгосптехніки у 2013 році з Держбюджету виділено 166,8 млн грн. Крім того, міністр аграрної політики та продовольства М. Присяжнюк повідомив, що наразі розробляються інвестиційні проекти, які допоможуть за 3 роки збільшити імпортозаміщення сільгосптехніки з 20 до 40% [18].

Важливою умовою функціонування та розвитку агропромислового комплексу є недопущення необгрунтованого зростання цін на паливно-мастильні матеріали, особливо в період найбільшого напруження сільськогосподарських робіт, зокрема посівних. Викликає занепокоєння ситуація, коли за умов низької платоспроможності сільськогосподарських виробників спостерігається підвищення цін на паливно-мастильні матеріали, що не сприяє стимулюванню проведення посівних робіт та придбанню посівної техніки.

Посівні роботи передбачають одночасне внесення сівалками мінеральних добрив, використання яких є єдиним засобом поповнення відчужених із поля поживних речовин з урожаєм. При їх застосуванні створюються умови для розширеного відтворення родючості ґрунтів та стабілізації врожайності культур за будь-яких кліматичних умов. Дослідженнями доведено, що підвищення врожаю сільськогосподарських культур від внесення мінеральних добрив у чорноземній зоні становить 40–50%, а в нечорноземній – 55–70% [6, 62].

Сучасні інтенсивні технології передбачають повне забезпечення елементами живлення. Для цього вносяться науково обгрунтовані норми мінеральних добрив. До того ж, в останні 2–3 роки в технологіях вирощування, крім традиційних елементів живлення, почали використовувати мікроелементи на хелатній основі – залізо (Fe), бор (B), марганець (Mn), цинк (Zn), мідь (Cu), молібден (Mo), кобальт (Co). До складу окремих мікродобрив входять також кремній (Si), йод (I) та титан (Ti). Високу ефективність забезпечує листкове внесення мікродобрив. У багатьох господарствах норми внесення мінеральних добрив відповідають європейським стандартам. Вартість мінеральних добрив у структурі витрат на технологію вирощування сягає 40–45%, а іноді 50% [10]. Баланс елементів живлення розраховується шляхом порівняння статей надходження мінеральних добрив, опадів, насіння та витрат (винос із господарським урожаєм).

За таких обставин підвищення вартості мінеральних добрив, зокрема аміачної селітри, призводить до збільшення загальних видатків сільгоспви-

робників, а отже, негативно впливає на спроможність придбання посівної техніки та культиваторів.

Враховуючи важливість зазначених чинників впливу на збільшення можливостей та потреби сільгоспвиробників, рекомендуємо виробникам сільськогосподарської техніки при плануванні обсягів реалізації використовувати коефіцієнт можливості та потреби її споживачів (КМПС), який пропонується розраховувати за формулою:

$$K_{\text{МПС}} = f(i_1, i_2, i_3, i_4, i_5), \quad (1)$$

де i_1 – індекс змін доходу від експорту сільськогосподарських основних культур порівняно з аналогічним періодом минулого року; i_2 – індекс змін доходу від реалізації основних сільськогосподарських культур на внутрішньому ринку порівняно з аналогічним періодом минулого року; i_3 – індекс зміни обсягів фінансування сільського господарства згідно з державною програмою порівняно з аналогічним періодом минулого року; i_4 – індекс зміни вартості пально-мастильних матеріалів порівняно з аналогічним періодом минулого року; i_5 – індекс зміни вартості мінеральних добрив порівняно з аналогічним періодом минулого року.

Графічна інтерпретація можливостей та потреби придбання споживачами посівної техніки протягом 2008–2012 рр. на основі коефіцієнту КМПС представлена на рис. 3.

За результатами розрахунків відповідними підрозділами складаються плани продажів та виробництва посівної техніки із зазначенням рекомендованої вартості. На підставі цієї інформації визначаються моделі посівної техніки, необхідної для виробництва, та її кількість. Від того, наскільки ефективно в кінцевому результаті сформована система планів, залежатиме рівень задоволення очікувань споживачів, а отже, й рівень конкурентоспроможності підприємства.

Висновки. Таким чином, представлені рекомендації щодо врахування можливостей та потреб споживачів посівної техніки при плануванні конкурентоспроможності підприємств дозволять виробникам адаптуватися до швидкозмінних умов господарювання, мінімізувати негативний вплив наслідків фінансової кризи та створити можливість в подальшому для отримання додаткових конкурентних переваг та більш вигідних позицій на ринку.

Подальші дослідження пов'язані з побудовою моделі планування рівня конкурентоспроможності підприємства та його продукції з практичним застосування методологічних підходів, що дозволить створювати реєстри технічних засобів для рослинництва, на підставі яких можна розраховувати потребу в сільськогосподарській техніці, визначати оптимальні обсяги та строки її виробництва, а також встановлювати вигідні ціни – як для виробника, так і для споживача.

1. Про внесення змін до Закону України «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу»: Закон України від 6.11.2012 №5478-VI // zakon.rada.gov.ua.

2. Про затвердження Державної програми активізації розвитку економіки на 2013–2014 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.02.2013 №187 // zakon.rada.gov.ua.

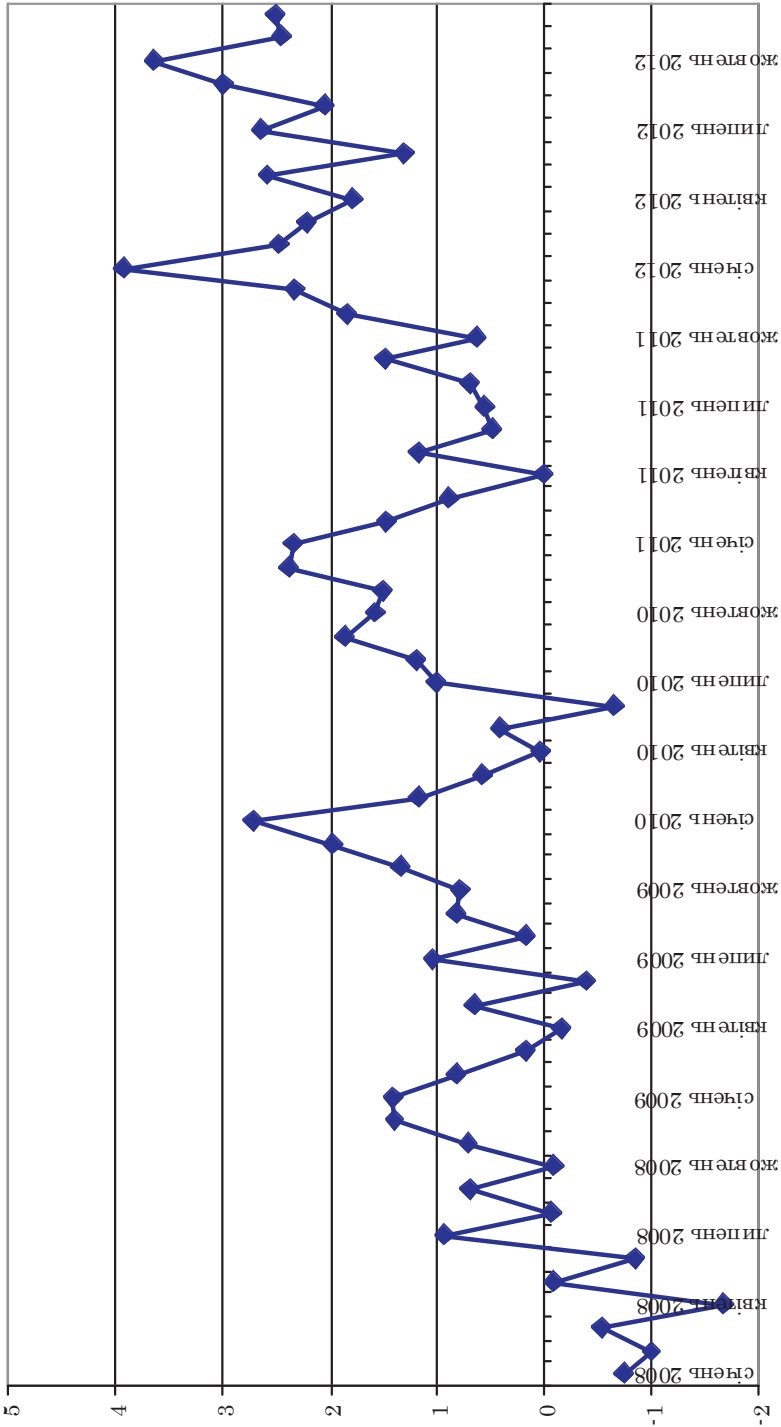

Рис. 3. Графічне відображення можливостей та потреби придбання сільгоспвиробниками посівної техніки протягом 2008–2012 рр., авторська розробка

3. Балабанова Л.В., Кривенко А.В. Управление конкурентоспособностью предприятий на основе маркетинга: Монография. – Донецк: ДонГУЭТ им. М. Туган-Барановского, 2004. – 147 с.
4. Виробництво основних видів промислової продукції за 2003–2012 роки // Державний комітет статистики України // www.ukrstat.gov.ua.
5. Воронкова А.Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация. – Луганськ: ВНУ ім. В. Даля, 2000. – 310 с.
6. Дацько Л.В. Сучасний стан ґрунтів України та агроекологічні аспекти використання добрив // Посібник Українського хлібороба: Науково-практичний збірник Міністерства АПК, Інститут рослинництва ім. Юр'єва.– 2008. – С. 62–64.
7. Коренюк П.І., Голубенко І.В. Особливості формування ефективної системи управління підприємствами сільськогосподарського машинобудування // Економічний вісник Донбасу.– 2012.– №2. – С. 136–142.
8. Кравчук В., Григорович О., Погорілий В., Гусар В. Стратегія технічного переоснащення АПК та прогноз розвитку сільськогосподарського машинобудування // Техніко-технологічні аспекти розвитку та випробування нової техніки і технологій для сільського господарства України.– 2012.– Вип. 16. – С. 3–13.
9. Кравчук В., Погорілий В., Гусар В., Погоріла В. До методології розрахунку технологічної потреби в технічних засобах для рослинництва // Техніка і технології АПК.– 2011.– №5. – С. 27–31.
10. Лихочвор В. Про революційні зміни у технологіях в рослинництві // www.zerno-ua.com.
11. Наявність сільськогосподарської техніки та енергетичних потужностей у сільському господарстві: Статистичний бюлетень // Державний комітет статистики України // www.ukrstat.gov.ua.
12. Посівні площі сільськогосподарських культур під урожай 2012 року: Статистичний бюлетень // Державний комітет статистики України // www.ukrstat.gov.ua.
13. Руденко Н. Нетрадиційні джерела фінансування села // Агро Перспектива.– 2010.– №7. – С. 17–18.
14. Сільське господарство України: Статистичний збірник // Державний комітет статистики України // www.ukrstat.gov.ua.
15. Фатхутдинов Р.А. Управление конкурентоспособностью организации: Учебник. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Эксмо, 2005. – 544 с.
16. Цандур М., Друз'як В., Гавура О. Менеджмент строків сівби // The Ukrainian Farmer.– 2010.– Липень. – С. 34–38.
17. Цема Т. Шляхи підвищення якості сільськогосподарської техніки// Техніко-технологічні аспекти розвитку та випробування нової техніки і технологій для сільського господарства України.– 2009.– Вип. 13, Кн. 2. – С. 45–58.
18. Цьогоріч на програми лізингу сільгосптехніки виділять майже 167 мільйонів гривень / Прес-служба Міністерства аграрної політики і продовольства України // www.minagro.kiev.ua.
19. Kotler, F. (2010). Marketing 3.0: From Products to Customers to the Human Spirit, John Wiley and Sons, Ltd. 208 p.
20. Lambin, J.J. (2000). Market-driven Management: Strategic and Operational Marketing, Macmillan Business, London. 737 p.
21. Porter, M. (1998). Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. 2 ed. Simon & Schuster. 396 p.

Стаття надійшла до редакції 11.11.2013.